

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Розглянуто теоретичний базис інвестиційного клімату, досліджено тенденції та проблеми його формування. Наведено трактування категорії "інвестиційний клімат", наведено основні показники, що визначають рівень інвестиційного клімату в Україні, проаналізовано зміни індексу інвестиційної привабливості, виділено чинники негативного впливу. Інвестиційний клімат слід розглядати як складну дефініцію, що відображає базові умови ведення бізнесу. В ній мають бути відображені географічна, законодавча, політична складова, рівень криміногенності та корумпованості. Проведений аналіз основних тенденцій формування інвестиційного клімату в Україні за допомогою основних макроекономічних показників та індексу інвестиційної привабливості (розраховується Європейською Бізнес-Асоціацією), свідчить про його низький рівень в Україні та існування значного кола проблем, що потребують вирішення.

Ключові слова: інвестиційний клімат, індекс інвестиційної привабливості, фактори негативного впливу

N. I. GAVLOVSKA, E. M. RUDNICHENKO, V. I. GAVLOVSKA,
Khmelnytsky National University

INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE: TRENDS AND ISSUES

Abstract – The article deals with the theoretical basis of the investment climate and researched trends and problems of its formation. The object of the article is researching of the current trends and problems of formation of domestic investment climate. Short description of executed research: given an interpretation "investment climate" are the main parameters that determine the level of investment climate in Ukraine and analyzes changes in the index of investment attractiveness, identified factors impacted. Conclusions: The investment climate should be viewed as a complex definition that reflects the underlying business conditions. It is recognized geographical, legal, political component level of crime and corruption. The analysis of the major trends in the formation of the investment climate in Ukraine by means of the main macroeconomic indicators and investment attractiveness index (calculated EBA) indicates its low in Ukraine and the existence of a considerable number of issues to be addressed.

Key words: investment climate index of investment attractiveness factors of negative influence.

Вступ. Сучасний розвиток економіки України супроводжується значними трансформаційними процесами, нестабільними змінами соціально-економічного характеру. Для стабілізації виробництва, соціальної сфери й економічного зростання країни в цілому необхідне розширення та активізація інвестиційної діяльності, масштаби якої та рівень сформованості інвестиційного клімату є визначальними для підвищення конкурентоспроможності й ефективної діяльності країни на тривалу перспективу з метою забезпечення високих темпів розвитку економіки.

Мета статті – дослідження існуючих тенденцій та проблем формування вітчизняного інвестиційного клімату

У період трансформації економічної системи України почали активно вивчатися інвестиційні процеси, які відбуваються в її регіонах, спочатку на базі закордонних, а потім вітчизняних методик з метою порівняльного аналізу та розроблення заходів щодо підвищення інвестиційної активності країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних основ формування інвестиційного клімату в Україні зробили Я.А. Жаліло, М.З. Згуровський, Г.І. Калитич, Т.М. Качала, А.С. Лисецький, Я.Б. Олійник, В.О. Онищенко, Б.Я. Панасюк, Т.О. Панфілова, В.П. Семиноженко, В.П. Соловйов, А.М. Стельмашук, В.К. Хаустов, М.І. Фашевський, Л.Г. Чернюк, В.І. Чижова, С.М. Чистов та ін.

Не зважаючи на вагомий внесок вчених та значні теоретико-методичні розробки слід відмітити відсутність цілісної теоретико-методологічної бази, недосконалість і низьку дієвість існуючої інвестиційної політики в Україні та її неефективність, що і визначають актуальність теми.

Метою статті є дослідження теоретичного базису та аналіз інвестиційного клімату в Україні.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній і зарубіжній науці щодо визначення категорії "інвестиційний клімат" розроблений серйозний методологічний апарат, який дає можливість адекватно оцінити конкурентні позиції в інвестиційній сфері. Інвестиційному клімату території приділяється значна увага під час прийняття інвестиційних рішень, особливо іноземними інвесторами [1]. Підходи до тлумачення інвестиційного клімату розглядалися багатьма науковцями, але аналіз напрацювань вчених виявив відсутність єдиного узгодженого підходу до трактування зазначених категорій. Отже, слід проаналізувати існуючі підходи до визначення поняття "інвестиційний клімат" (табл. 1). Узагальнюючи наведені підходи у таблиці, слід відмітити єдність більшості науковців у визнанні інвестиційного клімату, як набору умов, що характеризують інвестиційний процес на різних рівнях його реалізації.

Деякі дослідники спробували виокремити фактори, за якими характеризується інвестиційний клімат та рівень його формування. Але в той же час, чіткого розподілу між тлумаченням інвестиційного клімату та привабливості досі не існує. Окрім того, дефініція "інвестиційний клімат" не повинна обмежуватись лише

процесом, пов'язаним з інвестиційною діяльністю, оскільки цей процес є невід'ємною складовою загальної підприємницької діяльності країни.

Таблиця 1

Визначення поняття “інвестиційний клімат” [3–7; 9; 10; 13–15; 17; 19;]

Автор, джерело	Інвестиційний клімат – це...
Барановський О.	рівень досягнення потенційних інвестицій у формі коштів, цільових банківських вкладів, паїв, акцій, інших цінних паперів, рухомого і нерухомого майна, майнових прав, ноу-хау, досвіду та інших інтелектуальних цінностей, права користування землею, іншими природними ресурсами
Ванькович Д.	сукупність політичних, економічних, юридичних факторів і умов регулювання інвестиційної діяльності, які визначають ступінь ризику інвестицій і можливість їх ефективного використання
Власик О.	сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, які впливають на процес інвестування народного господарства та окремих підприємств, компаній, галузей
Горленко І.	це середовище інвестування, яке зумовлене станом політичного, правового, економічного, фінансового, комунікаційного простору щодо забезпечення надійності процесів інвестування та стабільності реформаційного курсу в країні
Гунський Б.	сукупність інвестиційного потенціалу (об'єктивні, переважно кількісні умови інвестування) та інвестиційного ризику (переважно якісні політичні, економічні та соціальні характеристики приймаючої країни щодо ймовірності втрат в ній інвестицій чи доходу від них)
Карпінський Б.	багатофакторної системи цілеспрямованих вчинків і дій, яка свідомо формується на державному та регіональному рівнях в інтересах ширшого залучення на конкретну територію додаткових ресурсів як у грошовій, так і в матеріальній формах
Ковалишин П.	позитив і негатив середовища, економіки й політики в країні для впровадження інвестиційних проектів
Кубах Т.	сукупність політичних, економічних, правових, географічних, соціально-культурних умов які у своїй взаємодії забезпечують та впливають на інвестиційну діяльність вітчизняних та іноземних інвесторів на окремо взятій території
Івашук І.	сукупність факторів, що включає в себе стан економіки, соціально-економічну стабільність, рівень розвитку законодавчої бази, інвестиційної інфраструктури, продуктивних сил, валютну та фіскальну політику, стан фінансово-кредитної системи та інвестиційного ринку, інвестиційну активність населення, статус іноземного інвестора
Лесечко М., Черемис А., Черемис О.	узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що визначають привабливість і доцільність інвестування в ту чи іншу господарську сферу
Оробчук М.	все те, на що зважає інвестор, коли оцінює наскільки сприятливі чи несприятливі у тій чи іншій країні умови для вкладення капіталу, включаючи ідеологію і політику, економіку і культуру
Пересада А.	характеристику ступеня привабливості держави (регіону, галузі) по відношенню до інвестицій, які можуть бути залучені
Струніна В.	сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових та географічних факторів, наявних у тій чи іншій країні, які приваблюють або відштовхують інвесторів

Безумовно інвестиції відіграють важливу роль в розвитку економіки будь-якої країни світу, Україна в даному випадку не є винятком. Залучення коштів інвесторів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу, зростанню інвестиційного потенціалу та ін. Для дослідження інвестиційного клімату проведемо аналіз основних показників, які використовуються для його визначення, і використовуємо ті, які відображають основні аспекти функціонування державної інвестиційної системи: валовий внутрішній продукт, доходи населення, обсяг промислового виробництва та обсяг залучених інвестицій. Використання саме цих показників обумовлено наступним. Відповідно до існуючих підходів оцінки інвестиційного клімату валовий внутрішній продукт є основним параметром, який відображає результат функціонування державної економічної системи. Показник доходів населення відображає, з одного боку, рівень життя населення, а з іншого – характеризує структуру економічної підсистеми шляхом оцінки заощаджень населення. Обсяг промислового виробництва є показником, який відображає структуру виробничої підсистеми, оскільки промисловість відіграє ключову роль у підвищенні рівня економіки країни (див. табл. 2).

Дослідження основних показників, що визначають рівень інвестиційного клімату в Україні наведених у таблиці показує, що у 2013 р. відбулося зростання таких показників, як валовий внутрішній продукт у розрахунку на душу населення на 3,33 % та наявний доход у розрахунку на одну особу на 3,81 %. Обсяг реалізованої продукції у промисловості скоротився на 4,7 %. Водночас зменшився випуск продукції на 20,66 %, а також скоротився обсяг капітальних інвестицій на 15,59 %. Фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. приз-

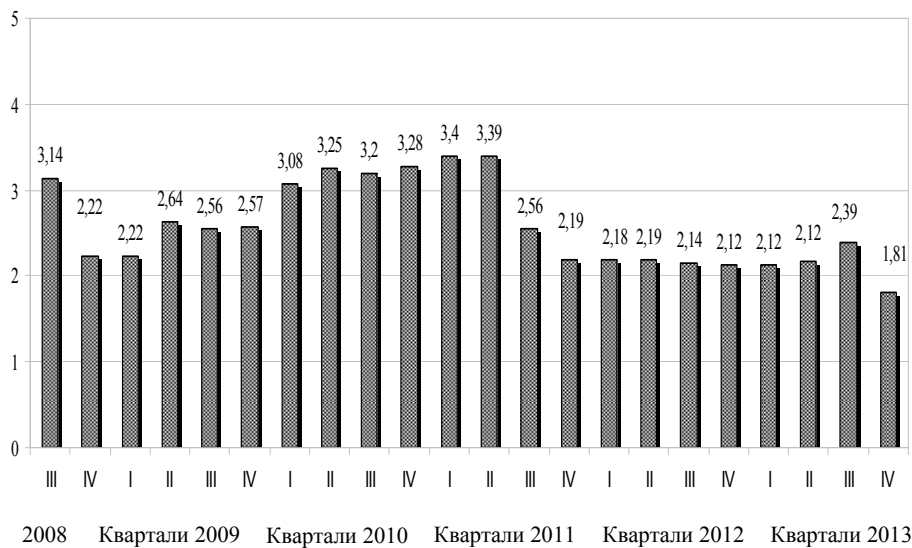
звела до обвального згортання інвестиційної діяльності в Україні. Зокрема, у 2009 р. обсяги інвестування в основний капітал скоротились більш ніж на 34,8 % порівняно з 2008 р. Процес відновлення інвестиційної активності у після кризовий період розпочався із суттєвим відставанням від динаміки економічного зростання. Лише у 2011 р. вдалося забезпечити приріст обсягу капітальних інвестицій, що становив 34,49 % порівняно з 2010 р., проте ця цифра виглядає вагомою лише через низьку базу порівняння. У 2012 р. продовжує зберігатись позитивна динаміка інвестиційних процесів – 12,99 %, проте поступово погіршуються передумови для їхнього подальшого розвитку, що і відобразилося на даних 2013 р. (зменшення розміру капітальних інвестицій на 15,59 %).

Таблиця 2

Основні показники, що визначають рівень інвестиційного клімату в Україні [16]

Показник	Рік					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Валовий внутрішній продукт у розрахунку на душу населення, грн	20495	19832	23600	28488	30953	31984
Зростання (зменшення) валового внутрішнього продукт у розрахунку на душу населення, % до попереднього року	32,26	-3,23	19,00	20,71	8,65	3,33
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн	13716,3	14372,8	18485,6	21637,9	25206,4	26167,5
Зростання (зменшення) наявного доходу на одну особу, % до попереднього року	35,46	4,79	28,62	17,05	16,49	3,81
Обсяг реалізованої продукції, млн грн	917035,5	806550,6	1065851,0	1329256,0	1400680,0	1111268,8
Зростання (зменшення) обсягу реалізованої продукції, % до попереднього року	27,89	-12,05	32,15	24,71	5,37	-20,66
Капітальні інвестиції, млн грн	233081,0	151777,0	189060,6	259932,3	293691,9	247891,6
Зростання (зменшення) капітальних інвестицій, % до попереднього року	23,66	-34,88	24,56	37,49	12,99	-15,59

За результатами дослідження Європейської Бізнес-Асоціації за останній рік Україні не вдалося покращити свої позиції за показником індекс інвестиційної привабливості (рис. 1).

Рис. 1. Індекс інвестиційної привабливості України [8]

Дані наведені на рисунку свідчать про низький рівень індексу інвестиційної привабливості у кварталі I – 2,12, та незначного його зростання у кварталах II та III – до 2,16 та 2,39 відповідно. Однак, вже у кварталі IV 2013 р. відбулося рекордне скорочення індексу, і він становив 1,81.

Найважливіша негативна подія кварталу IV – відмова України від підписання Угоди про Асоціацію з ЄС [2]. Те, що ці очікування бізнесу не справдилися, призвело до суттєвого падіння індексу у 4-му кварталі до найнижчого рівня за всю історію його вимірювання – до 1,81. Таким чином, серед основних негативних змін в інвестиційному кліматі протягом останніх трьох місяців зазначено: непідписання Угоди про Асоціацію – 42 % та адміністративний та економічний тиск на бізнес, корупція – 20 % (див. рис. 2).

Особливості інвестиційних процесів у після кризовий період формувалися під впливом сукупної дії низки чинників як тривалої, так і короткострокової дії, серед яких: позитивна динаміка промислового зростання, коли галузі, що забезпечували найбільший приріст обсягів виробництва, виступили головними каналами надходжень інвестицій у реальний сектор економіки. Проте починаючи з 2012 р. спостерігається посту-

пове уповільнення темпів зростання промислового виробництва; відновлення сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури на світових ринках на основні експортні товари вітчизняних виробників, що позитивно вплинуло на зростання виробництва у добувній та металургійній сферах, стимулювало відновлення інвестиційної діяльності підприємств за рахунок власних коштів і прямого іноземного інвестування у підприємства зазначених галузей.

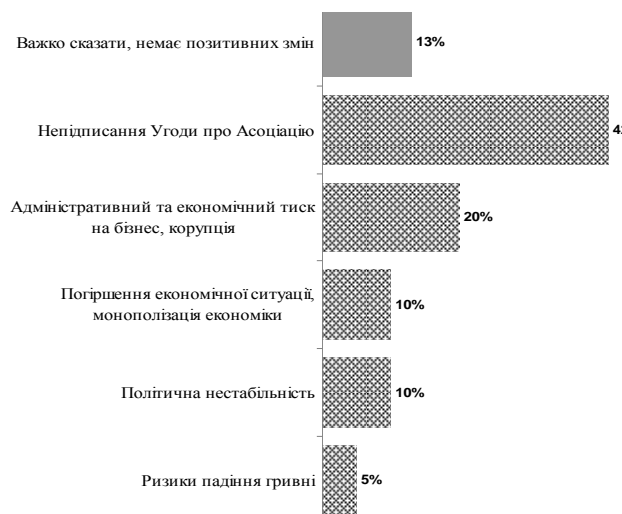

Рис. 2. Негативні зміни в інвестиційному кліматі (квартал IV 2013 р.) [2]

В оцінці ситуацій з розв'язанням проблем, які мають безпосереднє відношення до інвестування, експерти не відчували зрушень в жодному з напрямків. Найгірша ситуація залишається в реформуванні судової системи – 1,6 та корупції – 1,5, діапазоні значень (1 – повністю несприятлива; 2 – швидше сприятлива, ніж не сприятлива, рис. 3).

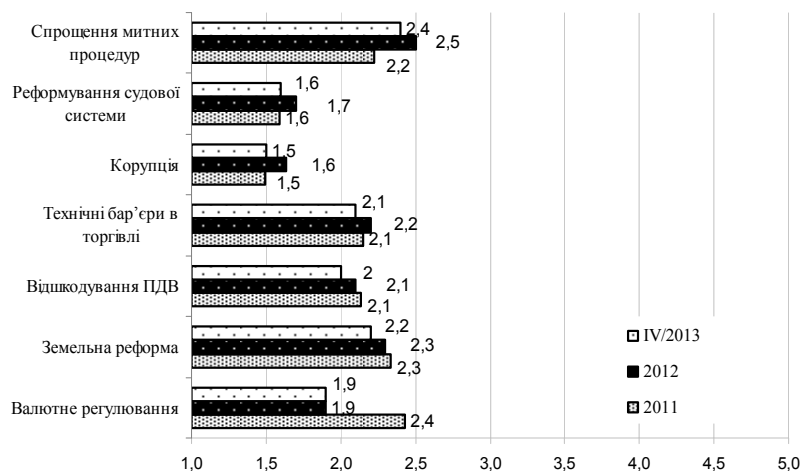

Рис. 3. Порівняння оцінок ситуацій з розв'язанням проблем у 2011–2013 рр. [2]

Водночас зниження цін на металургійну та гірничорудну продукцію на світовому ринку матиме негативний вплив на розвиток даного сектору української економіки; збільшення обсягів інвестування підприємствами з власних джерел внаслідок покращення їхнього фінансового стану. Проте починаючи з 2012 р. ситуація дещо змінилась: за період з січня по вересень 2013 р. частка прибуткових підприємств становить 59,8 % від їх загальної кількості (для періоду січень–вересень 2012 р. цей показник склав 60,2 %) [1]; поступове подолання у 2011 р. кризових тенденцій у будівельній галузі, що здійснює мультиплікативний ефект на інші галузі (річний приріст обсягу будівельних робіт становив 11 %) [18]. Головним рушієм позитивної динаміки будівельної галузі стало будівництво та реконструкція об'єктів до Євро-2012 (доріг, аеродромів, спортивних споруд, готелів), відтак цей чинник не мав тривалого характеру; нарощування державного інвестування, у тому числі для реалізації інфраструктурних проектів до Євро-2012, реалізації окремих інвестиційних проектів у рамках національних проектів.

Стосовно семи ключових проблем, які піднімає Європейська Бізнес Асоціація в контексті бізнесу і стосунків з владою, оцінки залишаються переважно незмінними: поточна ситуація вважається експертами майже повністю не сприятливою для вирішення проблем корупції та судової системи, скоріше несприятливою для земельних питань, відшкодування ПДВ, технічних бар'єрів торгівлі, валютного регулювання та мит-

них процедур. Також, необхідно відмітити, що великі сподівання на позитивну зміну ситуації з інвестиційним кліматом в Україні були пов'язані з кардинальними змінами у фіскальній сфері. Нажаль в сучасних реаліях не спостерігаються позитивні результати від реформ, які реалізуються в країні, тому постійний пошук механізмів оптимізації системи оподаткування та митного регулювання повинен стати пріоритетною задачею бізнесу і влади.

Висновки. Отже, інвестиційний клімат слід розглядати як складну дефініцію, що відображає базові умови ведення бізнесу. В ній мають бути відображені географічна, законодавча, політична складова, рівень криміногенності та корумпованості. Сказане надає підстави стверджувати, що інвестиційний клімат є одним для всіх територій України і формується на державному рівні (за виключенням анклавів, де сформовані спеціальні умови ведення бізнесу).

Проведений аналіз основних тенденцій формування інвестиційного клімату в Україні за допомогою основних макроекономічних показників та індексу інвестиційної привабливості (розраховується Європейською Бізнес-Асоціацією), свідчить про його низький рівень в Україні та існування значного кола проблем, що потребують вирішення і подальших наукових досліджень у цьому напрямку.

Література

1. 59,8% підприємств України цього року працювали прибутково [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://business-tv.com.ua/news/59_8_pidpriemstv_ukraini_cogo_roku_pracyovali_pributkovo-111.html
2. Аналіз індексу інвестиційної привабливості в Україні, за дослідженням ЄБА 2008–2013 (квартал IV) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/analiz-indeksu-investiciynoyi-privablivosti-v-ukrayini-za-doslidzhenniam-ieba-2008-2013-iv-kvartal>
3. Барановський О. І. Інвестиційна безпека / О. І. Барановський // Фінанси України. – 1998. – № 9. – С. 60–70.
4. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко-правовий аспект / Д. Ванькович, Н. Демчишак // Економіст. – 2007. – № 4. – С. 79–81.
5. Губський Б. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б. Губський. – К. : Наук. думка, 1998. – 391 с.
6. Івашук І. О. Мотиваційні фактори формування інвестиційного клімату регіону / І. О. Івашук // Фінанси України. – 1998. – № 1. – С. 72–77.
7. Інвестиційна привабливість регіону: сутність та фактори формування : зб. наук. пр. УФЕІ / відп. ред. І. Горленко, Л. Тарангул. – К., 1997. – № 1. – С. 63–72.
8. Індекс інвестиційної привабливості: 22 хвиля (12/2013) [Електронний ресурс] / European Business Association. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/customs-index>
9. Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії. Матеріали п'ятнадцятого засідання “круглого столу” “Безпека економічних трансформацій” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Table/Stol15/003.htm#a1>
10. Карпінський Б. А. Інвестиційний клімат в Україні / Б. А. Карпінський // Фінанси України. – 2001. – № 7. – С. 139–148.
11. Качала Т. М. Інвестиційний клімат регіону / Т. М. Качала, А. М. Жученко // Міжнар. банківська конкуренція: теорія і практика : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 трав. 2012 р.) / ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2012. – Т. 1. – С. 54.
12. Ковалишин П. Формування інвестиційного клімату та ефективність діяльності на ринку венчурного інвестування / П. Ковалишин // Економіст. – 2009. – № 2. – С. 44–47.
13. Кубах Т. Г. Інвестиційний клімат держави: теоретичний та практичний аспект [Електронний ресурс] / Т. Г. Кубах // Ефективна економіка. – 2013. – № 12. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?nomer_data=12&year_data=2013.
14. Лесечко М. Д. Інвестиційний клімат: теорія і практика / М. Д. Лесечко, А. О. Черемис, О. М. Черемис ; за заг. ред. А. О. Черемиса. – Л. : ЛФ НАДУ, 2001. – 160 с.
15. Оробчук М. Г. Формування сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій в Україну: конспект лекцій / М. Г. Оробчук. – Л. : Ред.-вид. відділ Львів. університету, 1997.
16. Офіційний сайт Держ. служби стат. України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
18. Пріоритети інвестиційної політики в контексті модернізації економіки України / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, О. О. Молдован, Д. В. Ляпін [та ін.] ; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2013. – 80 с.
19. Струніна В. Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні / В. Струніна // Економіка України. – 2001. – № 9. – С. 11–16.

References

1. 59,8% pidpriyemstv Ukrayiny ts'oho roku pratsyuvaly prybutkovo [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://business-tv.com.ua/news/59_8_pidpriemstv_ukraini_cogo_roku_pracyovali_pributkovo-111.html

2. Analiz indeksu investytsiynoyi pryvablyvosti v Ukraini, za doslidzhenniam YeBA 2008–2013 (kvartal IV) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://infolight.org.ua/content/analiz-indeksu-investiciynoyi-privablyvosti-v-ukrayini-za-doslidzhenniam-ieba-2008-2013-iv-kvartal>
3. Baranovs'kyy O. I. Investytsiyna bezpeka / O. I. Baranovs'kyy // *Finansy Ukrainy*. – 1998. – # 9. – S. 60–70.
4. Van'kovych D. Investytsiynny klimat v Ukraini ta shlyakhy yoho polipshennya: ekonomiko-pravovyy aspekt / D. Van'kovych, N. Demchyshak // *Ekonomist*. – 2007. – # 4. – S. 79–81.
5. Hubs'kyy B. Investytsiyni protsesy v hlobal'nomu seredovyshchi / B. Hubs'kyy. – K. : Nauk. dumka, 1998. – 391 s.
6. Ivashchuk I. O. Motyvatsiyni faktory formuvannya investytsiynoho klimatu rehionu / I. O. Ivashchuk // *Finansy Ukrainy*. – 1998. – # 1. – S. 72–77.
7. Investytsiyna pryvablyvist' rehionu: sutnist' ta faktory formuvannya : zb. nauk. pr. UFEI / vidp. red. I. Horlenko, L. Taranhul. – K., 1997. – # 1. – S. 63–72.
8. Indeks investytsiynoyi pryvablyvosti: 22 khvylya (12/2013) [Elektronnyy resurs] / European Business Association. – Rezhym dostupu: <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/customs-index>
9. Inozemni investytsiyni ta natsional'nyy kapital: paradyhma vzayemodiyi. Materialy p"yatnadtsyatoho zasidannya “kruhloho stolu” “Bezpeka ekonomichnykh transformatsiy” [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/Table/Stol15/003.htm#a1>
10. Karpins'kyy B. A. Investytsiynny klimat v Ukraini / B. A. Karpins'kyy // *Finansy Ukrainy*. – 2001. – # 7. – S. 139–148.
11. Kachala T. M. Investytsiynny klimat rehionu / T. M. Kachala, A. M. Zhuchenko // *Mizhnar. bankivs'ka konkurentsya: teoriya i praktyka : materialy VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (24–25 trav. 2012 r.) / DVNZ “Ukrayins'ka akademiya bankivs'koyi spravy Natsional'noho banku Ukrainy”*. – Sumy, 2012. – T. 1. – S. 54.
12. Kovalyshyn P. Formuvannya investytsiynoho klimatu ta efektyvnist' diyal'nosti na rynku venchurnoho investuvannya / P. Kovalyshyn // *Ekonomist*. – 2009. – # 2. – S. 44–47.
13. Kubakh T. H. Investytsiynny klimat derzhavy: teoretychnyy ta praktychnyy aspekt [Elektronnyy resurs] / T. H. Kubakh // *Efektivna ekonomiky*. – 2013. – # 12. – Rezhym dostupu: http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?nomer_data=12&year_data=2013.
14. Lesechko M. D. Investytsiynny klimat: teoriya i praktyka / M. D. Lesechko, A. O. Cheremys, O. M. Cheremys ; za zah. red. A. O. Cheremysa. – L. : LF NADU, 2001. – 160 s.
15. Orobchuk M. H. Formuvannya spryvatlyvoho seredovyshcha dlya zaluchennya inozemnykh investytsiy v Ukrainu: konspekt lektsiy / M. H. Orobchuk. – L. : Red.-vyd. viddil L'viv. universytetu, 1997.
16. Ofitsiynnyy sayt Derzh. sluzhby stat. Ukrainy [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Peresada A. A. Upravlinnya investytsiynym protsesom / A. A. Peresada. – K. : Libra, 2002. – 472 s.
18. Priorytety investytsiynoyi polityky v konteksti modernizatsiyi ekonomiky Ukrainy / A. P. Pavlyuk, D. S. Pokryshka, O. O. Moldovan, D. V. Lyapin [ta in.] ; za red. Ya. A. Zhalila. – K. : NISD, 2013. – 80 s.
19. Strunina V. Shlyakhy polipshennya investytsiynoho klimatu v Ukraini / V. Strunina // *Ekonomika Ukrainy*. – 2001. – # 9. – S. 11–16.

Надіслана/Written: 26.05.2014 р.
Надійшла/Received: 29.05.2014 р.
Рецензент: д.е.н., проф. О. О. Орлов